

УДК 65.01

Клювак Оксана Володимирівна

кандидат економічних наук,
викладач кафедри
економіки підприємств та інформаційних технологій,
Львівський університет бізнесу та права

Клювак Оксана Владимировна

кандидат экономических наук,
преподаватель кафедры
экономики предприятий и информационных технологий,
Львовский университет бизнеса и права

Klyuvak Oksana V.

PhD (Economics), Lecturer,
Lviv University of Business and Law

**ДІАГНОСТИКА ТЕНДЕРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ У
СИСТЕМІ ЕЛЕКТРОННИХ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ**

**ДИАГНОСТИКА ТЕНДЕРНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ
В СИСТЕМЕ ЭЛЕКТРОННЫХ ПУБЛИЧНЫХ ЗАКУПОК**

**DIAGNOSTICS OF BID SECURITY OF ENTERPRISES IN PUBLIC E-
PROCUREMENT SYSTEM**

Анотація. У статті дослідженню особливості тендерного забезпечення, як фактору підвищення рівня ефективності функціонування системи електронних публічних закупівель, на основі суб'єктного та системного підходів. Запропоновано розгляд тендерного забезпечення зі сторони державного замовника на користь постачальника і, у цьому контексті, розкрито сутність банківської гарантії платежів у системі електронних публічних закупівель.

Розроблено підхід до визначення прогнозних значень рівня ефективності участі підприємства в електронних закупівлях та діяльності, яка пов'язана із виконанням договору закупівлі, з урахуванням наявності забезпечення тендерної пропозиції та виконання договору на закупівлю. Також, даний підхід запропоновано використовувати для визначення рівня ефективності участі підприємства в електронних публічних закупівлях після підписання договору закупівлі, його виконання та закінчення терміну дії банківської гарантії.

Ключові слова: *діагностика, підприємство, система публічних електронних закупівель, тендерне забезпечення, банківська гарантія, ефективність.*

Анотація. *В статье исследовано особенности тендерного обеспечения, как фактора повышения уровня эффективности функционирования системы электронных публичных закупок, на основе субъектного и системного подходов. Предложено рассмотрение тендерного обеспечения со стороны государственного заказчика в пользу поставщика и, в этом контексте, раскрыта сущность банковской гарантии платежсея в системе электронных публичных закупок.*

Разработан подход к определению прогнозных значений уровня эффективности участия предприятия в электронных закупках и деятельности, связанной с выполнением договора закупки, с учетом наличия обеспечения тендерного предложения и выполнения договора закупки. Также, данный подход предложено использовать для определения уровня эффективности участия предприятия в электронных публичных закупках после подписания договора закупки, его исполнения и окончания срока действия банковской гарантии.

Ключевые слова: *диагностика, предприятие, система публичных электронных закупок, тендерное обеспечение, банковская гарантия, эффективность.*

Annotation. *The peculiarities of bid security as a factor of the effectiveness increasing of public e-procurement system functioning are researched. These peculiarities are researched according to subjective and systemic approaches. It is proposed to consider a bid security from the side of state customer for the benefit of the supplier and in this aspect the essence of a bank guarantee of payment in the system of public e-procurement is disclosed.*

The approach to the estimation of forecasting value of effectiveness level of the enterprise participation in public procurement and activity connected with procurement agreement execution is developed. This approach takes into account the security of tender proposition and procurement agreement execution. Also this approach can be used to estimation of the effectiveness level of the enterprise participation in public procurement after agreement signing, its execution and expiration of the bank guarantee.

Keywords: *diagnostics, enterprise, public e-procurement system, bid security, bank guarantee, effectiveness.*

Постановка проблеми. Тендерне забезпечення у системі електронних публічних закупівель є одним із аспектів у попередженні та подоланні наслідків виникнення ризиків, пов'язаних із зниженням рівня ефективності діяльності державних замовників внаслідок невиконання або виконання не в повному обсязі постачальниками своїх зобов'язань.

На сьогоднішній час найпоширенішим підходом до аналізу тендерного забезпечення є підхід зі сторони державного замовника. Повнота аналізу тендерного забезпечення є можливою при розгляді його з позиції постачальника (суб'єкта підприємницької діяльності), а саме щодо гарантування виконання договору закупівлі, зокрема у частині своєчасності і в повному обсязі проведення оплати за тендерні товари, надані послуги, виконані роботи, зі сторони державного замовника.

Актуальність цього питання для сучасного соціально-економічного

розвитку країни та її регіонів й обумовило вибір теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток теоретичних та прикладних засад функціонування системи електронних публічних закупівель та використання тендерного забезпечення у цій системі, зокрема банківської гарантії, зробили такі науковці і практики, як Є. В. Крикавський [1], В. В. Смиричинський [1], В. М. Юзевич [2], Р. М. Скриньковський [2], Л. В. Катроша [3], С. М. Науменко [4], Ф. В. Узонов [5], С. М. Фролов [6] та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас, враховуючи різноманітні аспекти з теорії та практики щодо діагностики функціонування системи електронних публічних закупівель на макро- та макрорівнях [1-14], не до кінця вивченими залишаються питання визначення рівня ефективності участі підприємства в електронних публічних закупівлях та від укладання договору електронної закупівлі з державним замовником із урахування використання тендерного забезпечення.

Тому **метою** статті є формування та розвиток теоретичних засад використання тендерного забезпечення у системі електронних публічних закупівель та розробка підходу до визначення рівня ефективності участі підприємства в державних тендерних процедурах і його діяльності, пов'язаною із виконанням договору закупівлі, в аспекті застосування тендерного забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державні замовники (орган державної влади, державні підприємства та установи), оголошуючи тендер, повинні бути упевнені у своєчасності та у повному обсязі виконанні зобов'язань постачальниками (суб'єктами підприємницької діяльності різної форми власності та різного розміру), а також не зацікавлені у продовженні тендерної процедури або перенесенні закупівель на інший термін. Постачальник товарів, робіт та послуг в Україні з метою гарантування

виконання своїх зобов'язань може використовувати банківську гарантію, страхову гарантію або гарантію небанківських фінансових установ.

Таким чином, підприємство-учасник надає гарантійне забезпечення тендерної пропозиції з метою захисту державного замовника (потенційного державного партнера) від ризику, який пов'язаний із можливою невідповідною поведінкою учасника протягом усієї електронної тендерної процедури (на етапах дотендерної, тендерної та після тендерної процедури). Іншими словами, економічний зміст тендерного забезпечення полягає у тому, що учасник електронних тендерних процедур надає підтвердження того, що він не відмовиться від виконання умов тендерної пропозиції або виконання договору закупівлі у випадку перемоги та проінформований про наслідки невиконання вище зазначеного (рис. 1) [1-6].

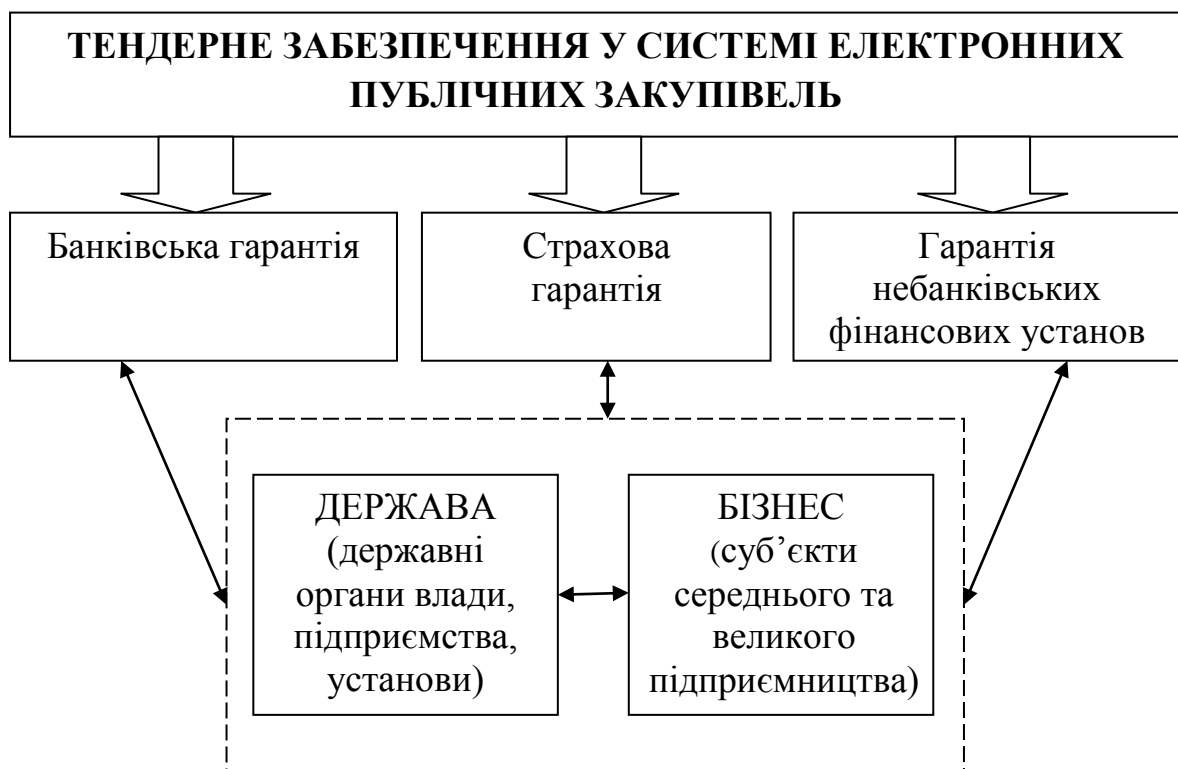

Рис. 1. Тендерне забезпечення електронних публічних закупівель: системний підхід

Розроблено на основі [7-8]

Поряд з тим варто зазначити, що вартість забезпечення тендерної пропозиції не повертається учаснику у таких випадках:

1. При відкритті заявки на участь у конкурсі після завершення терміну її подачі та до завершення терміну, протягом якого електронна тендерна пропозиція має силу. Відкриття заявки без фінансових втрат можливе у період уточнень.

2. Відмова учасником-переможцем електронного тендеру підписувати договір із державним замовником.

3. Відсутність необхідних документів, зазначених у ст. 17 Закону України «Про публічні закупівлі». Приймаючи участь в електронних публічних закупівлях підприємство повинно бути впевненим у своїй компетенції та відповідати кваліфікаційним вимогам. В якості самодіагностики підприємство може визначити рівень своєї готовності до участі та виконання своїх зобов'язань перед замовником, наприклад, на основі логістичного управління інформаційними, інформаційно-фінансовими, фінансовими потоками, покотами документів, товарів, робіт, послуг, людським потенціалом тощо [9].

Урахування вищеописаних випадків під час процедури електронних публічних закупівлях, а саме – фінансових втрат внаслідок неповернення тендерного забезпечення, є важливим аспектом при розробленні стратегії попередження та подолання наслідків виникнення бізнес-ризиків (рис. 2) [2; 9].

Як видно з рис. 1 та рис. 2 до найбільш поширених форм тендерного забезпечення як в Україні, так і у країнах Європейського Союзу відносять: банківську гарантію, зокрема електронну, страхову гарантію, гарантію небанківських фінансових установ. Основними параметрами тендерного забезпечення є його форма, термін дії та розмір (табл. 1) [9-15].

Беручи до уваги зазначене, можна зробити висновок, що як в Україні, так і у країнах ЄС переважає банківська гарантія як форма тендерного забезпечення. Крім того, у країнах ЄС використовується декларація тендерного забезпечення, що має як переваги, так недоліки у порівнянні із іншими формами тендерного

забезпечення. Так, традиційні форми тендерного забезпечення передбачають прямі грошові витрати або втрати на початковому етапі тендерної процедури. Декларація тендерного забезпечення дозволяє постачальниками брати участь у тендері без додаткових витрат.

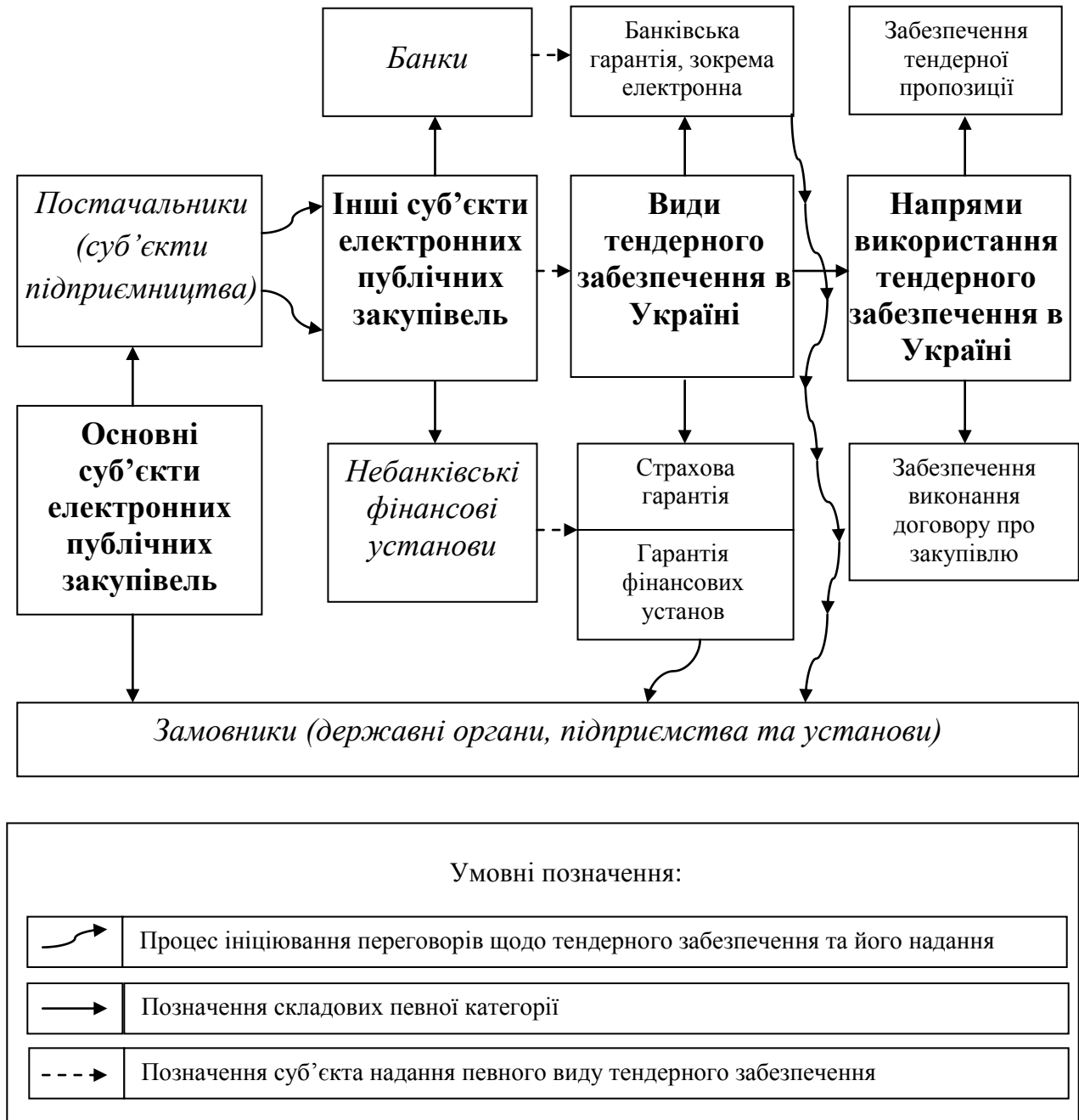

Рис. 2 Тендерне забезпечення у системі електронних публічних закупівель: суб'єктний підхід

Розробка автора

Проте, якщо закупівля є вище порогових значень, то учасникам із декларацією може бути відмовлено. Іншим недоліком декларації для постачальників є те, що наслідком невиконання зобов'язань у повному обсязі у поточному тендерному процесі перед замовником є автоматична дискваліфікація учасника у майбутніх державних електронних закупівлях.

Таблиця 1

Особливості тендерного забезпечення в Україні та у країнах Європейського Союзу

Країни застосування видів тендерного забезпечення	Види тендерного забезпечення	Сутність видів тендерного забезпечення	Розмір тендерного забезпечення
Україна	<ul style="list-style-type: none"> - банківська гарантія, зокрема електронна; - страхова гарантія; - гарантія небанківських фінансових установ 	<p>1. Електронна банківська гарантія – це зобов'язання банку перед державним замовником (організатором тендера) виплатити на його користь зазначенні суми коштів у випадку, якщо постачальник (учасник тендера) не виконує зобов'язань перед замовником.</p> <p>1.1. Електронна тендерна гарантія – підвид банківської гарантії, яка видається в електронній формі для участі у тендерній процедурі системи «Прозоро» (G₁).</p> <p>1.2. Банківська гарантія тендерної пропозиції – це тендерна або конкурсна гарантія, яка використовується у випадку, коли учасник не виконує умови замовника у процесі проведення торгів (зміна ціни пропозиції, відмова від укладання договору тощо) (G₂).</p> <p>1.3. Банківська гарантія виконання договору – гарантія на постачання товарів, надання послуг та виконання робіт (G₃).</p> <p>1.4. Банківська гарантія повернення авансового платежу є гарантією його виплати у випадку несвоєчасності постачання товарів, надання послуг або виконання робіт, які були оплачені (G₄).</p> <p>1.5. Банківська гарантія платежу є</p>	<ul style="list-style-type: none"> -у випадку закупівлі товарів та послуг із забезпеченням тендерної пропозиції – $\leq 3\%$ від вартості закупівлі; -у випадку закупівлі робіт із забезпеченням тендерної пропозиції $\leq 0,5\%$ від вартості закупівлі; -у випадку забезпечення виконання договору про закупівлю $\leq 5\%$ від вартості закупівлі.

		<p>гарантією своєчасного проведення платежу за товари, надання послуг, виконання робіт (G₅).</p>	
<p>Країни ЄС</p>	<p>-безумовна банківська гарантія; -декларація тендерного забезпечення; -облігація («bid bond»); -гарантія авансовим платежем; - безвідкличний акредитив; -засвідчений чек.</p>	<p>1. Тендерне забезпечення – це певна сума коштів, що є встановленою відсотковою часткою від суми тендерного замовлення. Тендерне забезпечення призначене для того, щоб застрахувати замовників від різних випадків, пов'язаних із невиконанням або недовиконанням своїх зобов'язань на усіх етапах електронної процедури закупівель, у тому числі на після закупівельному етапі, тобто безпосереднє постачання товарів, надання послуг та виконання робіт.</p> <p>2. Декларація є не грошовою формою тендерного забезпечення та є нотаріально завіреною заявою від претендента на постачання товарів, надання послуг та виконання робіт на замовлення державних органів, установ та підприємств щодо підписання договору у випадку перемоги у тендері. У декларації учасник погоджується бути автоматично дискваліфікованим учасником у будь-яких майбутніх державних процедурах закупівлі, якщо у поточній процедурі закупівлі учасник достроково відкликав свою тендерну пропозицію або не підписав договору у випадку перемоги.</p> <p>2. «Bid bond» або тендерна облігація випускається банком або третьою особою з метою виплати заставної суми замовнику, якщо переможець тендеру відмовиться підписувати договір.</p> <p>3. Гарантія авансовим платежем полягає у тому, що постачальник у разі відмови від своїх зобов'язань перед замовником втрачає певну суму коштів наперед обумовлену, та є підвидом банківської гарантії.</p>	<p>2-5 % від вартості закупівлі</p>

Розроблено на основі [9-15]

Крім того, доцільним є розгляд питання забезпечення виконання договору та своєчасного проведення платежу за постачання товарів, надання послуг, виконання робіт зі сторони державних замовників. Так, наприклад, форс-мажорні обставини, шахрайські дії та інші чинники можуть призвести до невиконання своїх зобов'язань замовниками перед постачальниками. У випадках закупівель вище порогових значень повинне бути передбачене гарантії Національного банку України. У інших випадках за згодою сторін може бути використання гарантія банків та небанківських фінансових установ, які занесені у спеціальний реєстр установ-гарантів виконання договорів закупівлі [16-18].

Звідси випливає, що банківська гарантія платежів у системі електронних публічних закупівель – це безвідкличне зобов'язання банку забезпечити платіжні вимоги постачальника (переможця електронного тендеру) по відношенню до державного замовника (державних органів влади, установ та підприємств), якщо постачальником поставлено товар, надано послуги або виконано роботи своєчасно та в повному обсязі відповідно до договору закупівлі, але не отримано оплату або отримано не у повному обсязі або отримано несвоєчасно і не у повному обсязі у зв'язку із форс-мажорними обставинами, шахрайськими діями третіх осіб та іншими обставинами.

Ефективність від укладання договору електронної закупівлі з державним замовником для суб'єкта підприємницької діяльності (E_{ep}) можна визначити із урахуванням таких показників: вартість електронної закупівлі (C_{tp}), вартість участі у тендері на електронному майданчику (C_{pa}), вартість банківської гарантії ($\sum(G_1, G_2, G_3, G_4, \dots, G_n)$), собівартість одиниці тендерних товарів, послуг, робіт (C_{prime}), обсяг тендерного замовлення (Q_{psw}), додаткові витрати, пов'язаних із навчанням персоналу, інвестуванням у інформаційні технології тощо (C_{add}), грошові втрати внаслідок негативних ефектів від банківської гарантії (наприклад, необхідність застави або «замороження» банківських рахунків) (C_{loss}).

$$E_{ep} = \frac{C_{pa} + \sum(G_1, G_2, G_3, G_4, \dots, G_n) + (C_{prime} \times Q_{psw}) + C_{add} + C_{loss}}{C_{tp}} \times 100\%, \quad (1)$$

де G_1 – вартість електронної тендерної гарантії для участі у тендерній процедурі системи «Прозоро» для учасника торгів;

G_2 – вартість тендерної або конкурсної гарантії, яка може бути використана у випадку, коли учасник не виконує умови замовника у процесі проведення торгів;

G_3 – вартість банківської гарантії виконання договору (на постачання товарів, надання послуг і/або виконання робіт);

G_4 – вартість банківської гарантії на повернення авансового платежу;

G_n – вартість інших видів гарантії.

Ураховуючи ст. 24 у частині розміру забезпечення тендерної пропозиції у грошовому виразі та ст. 26 у частині розміру забезпечення виконання договору про закупівлю Закону України «Про публічні закупівлі» ефективність участі підприємства в електронних закупівлях та діяльності, яка пов'язана із виконанням договору, можна представити наступним чином:

1. У випадку закупівлі товарів та послуг із забезпеченням тендерної пропозиції:

$$E_{ep} = \frac{0,03 \times C_{tp} + C_{pa} + (C_{prime} \times Q_{psw}) + C_{add} + C_{loss}}{C_{tp}} \times 100\% . \quad (2)$$

2. У випадку закупівлі робіт із забезпеченням тендерної пропозиції:

$$E_{ep} = \frac{0,005 \times C_{tp} + C_{pa} + (C_{prime} \times Q_{psw}) + C_{add} + C_{loss}}{C_{tp}} \times 100\% . \quad (3)$$

3. У випадку забезпечення виконання договору про закупівлю:

$$E_{ep} = \frac{0,05 \times C_{tp} + C_{pa} + (C_{prime} \times Q_{psw}) + C_{add} + C_{loss}}{C_{tp}} \times 100\% . \quad (4)$$

Формули (1)-(4) можуть служити для прогнозування ефективності від укладання договору електронної закупівлі з державним замовником для

суб'єкта підприємницької діяльності, оскільки показники, пов'язані із вартістю тендерного забезпечення після виконання договору або зобов'язань підлягають поверненню. Після підписання постачальником-переможцем договору закупівлі або його виконання, закінчення терміну дії гарантії та інших умов повернення суми забезпечення відповідно до чинного законодавства формули (1)-(4) рекомендується використати для оцінювання ефективності участі у електронних публічних закупівлях, не застосовуючи наступних елементів: $\Sigma(G_1, G_2, G_3, G_4 \dots, G_n); 0,03 \times C_{tp}; 0,005 \times C_{tp}; 0,05 \times C_{tp}$.

Виходячи із результатів вивчення літературних джерел [1 – 18] та аналізу практичного досвіду підприємств, можна зробити такі висновки та запропонувати науково-практичні рекомендації в цьому напрямі, які полягають у такому:

1. На основі аналізу тендерного забезпечення у системі електронних публічних закупівель встановлено, що як в Україні, так і у країнах ЄС, найпоширенішою формою забезпечення є банківська гарантія, а також на практиці та у законодавстві не передбачено розмір тендерного забезпечення на випадок форс-мажорних обставин, шахрайських дій та виникнення інших обставин, які можуть призвести до невиконання державними замовниками своїх зобов'язань перед постачальниками. У зв'язку з цим, запропоновано використовувати гарантії Національного банку України щодо випадків закупівель вище порогових значень. У закупівлях нижче порогових значень за домовленості сторін може бути використано гарантії банків та небанківських фінансових установ, які занесені у спеціальний електронний реєстр установ-гарантів виконання договорів закупівлі. Також, доцільним є розроблення електронної системи гарантій, пов'язаної із інформаційними системами комерційних банків, фінансових установ та системою електронних публічних закупівель, електронного реєстру надійних установ-гарантів тендерної пропозиції та виконання договорів закупівлі. Запропонована електронна система гарантій може включати опції «self-декларацій» постачальників,

санкцій та штрафів за порушення законодавства та правил використання системи закупівель учасників електронної тендерної процедури.

2. Розроблено підхід до визначення прогностичних значень рівня ефективності участі підприємства в електронних закупівлях та діяльності, яка пов'язана із виконанням договору закупівлі, із урахуванням наявності забезпечення тендерної пропозиції та виконання договору на закупівлю товарів, надання послуг, виконання робіт за державні кошти. Також, поданий підхід можна використати для визначення рівня ефективності участі підприємства в електронних публічних закупівлях після підписання договору закупівлі, його виконання та закінчення терміну дії банківської гарантії.

3. Перспективою подальших досліджень у даному напрямі є дослідження тендерного забезпечення в Україні небанківських фінансових установ у системі публічних електронних закупівель.

Список використаних джерел

1. Крикавський Є. В. Методологічні основи реалізації логістичного підходу в системі державних закупівель України [Електронний ресурс] / Є. В. Крикавський, В. В. Смиринський – Режим доступу: <http://library.tneu.edu.ua/index.php/uk/nmkd/63-resursy-biblioteky/pratsi-vykladachiv-tneu/s/430-2011-11-21-07-42-53> .
2. Юзевич В. М. Діагностика системи взаємодії держави та бізнесу в аспекті електронних публічних закупівель/ В. М. Юзевич, О. В. Ключак, Р. М. Скриньковський // Науковий журнал Економічний часопис-XXI (Economic Annals-XXI). – 2016. – №7-8. – С.39-44.
3. Катроша Л. Система державних закупівель в Україні: теоретичні аспекти / Л. Катроша // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2012. – Вип. 2 (7). – С. 98-107 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2012/12klvuta.pdf> .

4. Науменко С. М. Система тендерних закупівель: теоретико-методологічні підходи до дефініції і класифікації / С. М. Науменко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2014. – Вип.1 (10), Т. 2.– С. 242-247.
5. Узунов Ф. В. Удосконалення інструментарію реалізації державно-приватного партнерства в Україні : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02 / Ф. В. Узунов; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2015. – 36 с.
6. Фролов С. М. Фінансові аспекти публічно-приватного партнерства / С. М. Фролов, Р. А. Єрмейчук // Економіка розвитку. – 2013. – № 4 (68) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ed.ksue.edu.ua/ER/knt/ee134_68/e134flo.pdf .
7. ProZorro – електронна система публічних закупівель: офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://prozorro.gov.ua/> .
8. Модуль аналітики ProZorro: офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bi.prozorro.org/> .
9. Смирчинський В. В. Логістична концепція управління державними закупівлями / В. В. Смирчинський, В. С. Здреник // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2012. – Вип. 1(19). – С. 339-345.
- 10.Тендерное обеспечение в тон костях [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nashtender.com/tendernoe-obespechenie-v-tonkostyax/> .
- 11.Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922. Редакція від 10.12.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/922-19> .
- 12.Про затвердження форм документів у сфері публічних закупівель: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 22.03.2016 р. № 490 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0449-16> .

13. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/675-19> .
14. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. Редакція від 30.09.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/851-15> .
15. Lynch J. The Bid Security and Its Purpose / Jorge Lynch [Electronic resource]. – Mode of access: <http://procurementclassroom.com/the-bid-security-and-its-purpose/> .
16. Strengthening Country Procurement Systems: Results and Opportunities (2011) [Electronic resource]. – Mode of access: http://siteresources.worldbank.org/INTALBANIA/Resources/Strengthening_Procurement_Systems.pdf .
17. Міняйло О. І. Сучасний стан та перспективи розвитку електронних державних закупівель в Україні [Електронний ресурс] / О. І. Міняйло , А. М. Костенко // Економічний вісник університету. – Вип. № 29/1. – С. 135-144.
18. Урджумелашвили Т. Концепция развития и внедрения электронной системы государственных закупок в Украине 2014-2015 гг. / Тато Урджумелашвили, Давид Марганя. – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cci.neosm.com/concept.pdf> .